

Britský neorealismus a analytická filosofie

Tento směr reaguje na neohegelovský idealismus Francise Herberta Bradleyho (1846-1924) a Bernarda Bosanqueta (1848-1923). Podle F. H. Bradleyho je skutečnost organický celek a každá empirická realita obsahuje vnitřní protiklady. Ale tato empirická realita je jevem, za nímž je skryta pravá skutečnost, absolutno, jak F. H. Bradley uvádí ve své knize *Jev a skutečnost* („Appearance and Reality“, 1893). Britští novohegelovci nepovažují univerzálie za pouhou abstrakci, nýbrž hovoří o konkrétních univerzáliích, které jsou bohatší ve svém obsahu než jednotliviny a skutečnější než to, jak se nám jednotlivá věc jeví na povrchu.

K představitelům neorealismu patří: C. Lloyd Morgan (1852-1936), Samuel Alexander (1859-1938), Alfred North Whitehead (1861-1947), Bertrand Russell (1872-1970), George Edward Moore (1873-1958). Neorealisty charakterizuje přesvědčení, že je možné bezprostředně postihnout nejen mentální představy, ale i transsubjektivní realitu. V návaznosti na tradici J. Locka, G. Berkeleyho a D. Huma jsou přesvědčenými empiriky, nepochybují o tom, že veškeré naše poznávání pochází ze zkušenosti a většina z nich odvozuje zkušenost výlučně ze smyslovosti.

Neorealisté byli především zaměřeni na přírodní vědy, jejichž metody považovali skoro všichni za inspirativní pro metodu filosofie. Většinou se zabývali teoretickými otázkami teorie poznání, logiky, matematiky, fyziky a biologie, i když George Edward Moore napsal významné práce o etice a Bertrand Russell a Alfred North Whitehead věnovali též pozornost mravním a náboženským problémům.

Z hlediska onto-gnoseologického a v rozporu s hegelianismem a neohegelianismem neexistují pro Russella a Moora žádné vnitřní vztahy, všechny vztahy jsou vnější („external“), přidané k podstatě již existující věci - proto podstata věci vůbec nezávisí na těchto vnějších vztazích. Oproti F. H. Bradleymu a britskému neohegelovství vůbec zdůrazňují neorealisté ontologický pluralismus a odlišnost objektu od subjektu. Pluralismus

ovlivněný filosofií G. W. Leibnize je základním rysem britského neorealismu - svět se skládá z nezměrného množství oddělených entit, které jsou spojeny vnějšími vztahy („external relations“). 1) V této souvislosti pak někteří neorealisté docházejí k logickému atomismu (B. Russell), hlásanému též Ludwigem Wittgensteinem v prvním období jeho filosofického vývoje.

Tento pluralismus vedl k důležitým závěrům. Bertrand Russell a George Edward Moore (ten v díle *The Refutation of Idealism*, 1903) totiž polemizovali s názorem George Berkeleyho, že všechno, co se dá poznat, musí být v nějaké mysli. Nedá se totiž všeobecně dokázat, že věci již tím, že jsou poznávány jako ideje, ukazují svou duchovní povahu. Přitom termín idea u Berkeleyho vlastně představuje dvě entity. Jednak totiž představuje věc, které jsme si vědomi (například tvar stolu, jeho barva atd.), ale také představuje druhou, svébytnou entitu ve smyslu samotného *uvědomování* a postihování věci. Akt vnímání, postihování věci je nepochybně mentální, je však nějaký důvod předpokládat, že také věc, kterou vnímáme, je mentální? Úvahy například o barvě ukazují, že její bytí závisí na vztahu našich smyslových orgánů a fyzického předmětu - neexistují například důkazy o tom, že by byla barva mentální. Berkeleyho názor, že zřejmě barva musí být v mysli, tkví ve své zdánlivé přesvědčivosti na mylné záměně vnímané, postihované věci s aktem vnímání. 2)

1) Srov. I. M. Bochenski: *Contemporary European Philosophy*. Translated from the German by Donald Nicholl and Karl Aschenbrenner. Berkeley and Los Angeles, University of California Press 1966, s. 43-44.

2) Ivo Tretera, *Nástin dějin evropského myšlení*. Praha – Litomyšl, Paseka 1999, s. 288.

George Edward Moore (1873-1958)

Hlavní práce:

The Nature of Judgment, 1899.

Principia Ethica, 1903.

Hume's Philosophy, 1909.

Ethics, 1912.

Philosophical Studies, 1922.

A Defence of Common Sense, 1925.

Proof of an External World, 1939.

Some Main Problems of Philosophy, 1953.

G. E. Moore je vlastně zakladatelem cambridgeské školy analytiků. Narodil se roku 1873 v relativně zámožné kvakerské rodině lékaře. Mezi svým dvanáctým a patnáctým rokem prošel intenzivním náboženským duchovním životem, avšak po tomto období až do konce svého života byl „dokonalým agnostikem“. 1) V roce 1892 zahájil svá studia na *Trinity College* v Cambridgi, kde se zpočátku věnoval klasické filologii, avšak pod vlivem Bertranda Russella získává hluboký zájem o filosofii, ke které jakožto studijnímu oboru přešel dva roky po svém nástupu na cambridgeskou univerzitu. Studium na univerzitě v Cambridgi absolvoval v roce 1896. Na podkladě disertace o Kantově etice byl přijat jako Fellow na *Trinity College* v Cambridgi, a v této akademické hodnosti zde působil v letech 1898-1904. Jedním z hlavních výsledků jeho práce byla kniha *Principia Ethica* (1903). Poněvadž mu po roce 1904 nebylo na cambridgeské univerzitě nabídnuto další stipendium nebo dokonce povolání vysoškolského učitele, žije Moore v letech 1905-1911 převážně v Londýně, a to bez stálého zaměstnání v nějaké akademické či univerzitní

instituci. Pouze ve školním roce 1910-1911 přednášel na londýnském vysokoškolském učilišti pro pracující Morley College.

Od roku 1911 se stává Moore již natrvalo vysokoškolským učitelem v Cambridgi, napřed jako *Lecturer*, od roku 1925 až do roku 1938 jako *Professor of Philosophy*. Právě od doby Moorova nástupu na cambridgeskou univerzitu se Cambridge stává důležitým filosofickým střediskem a centrem inspirativních diskusí, jichž se účastnili z filosofických myslitelů kromě G. E. Moora například Frank Ramsey, Ludwig Wittgenstein a příležitostně i Bertrand Russell. Zároveň se kolem Moora na cambridgeské univerzitě soustředil umělecký a intelektuální okruh zvaný *Bloomsbury Group*, k němuž například patřily takové osobnosti jako pozdější slavná britská novelistka Virginia Woolfová, literární kritik a spisovatel E. M. Forster, dále Lytton Strachey - autor oblíbených knižních esejů o velkých postavách britské historie (neznámnější je monografie *Eminent Victorians*) a slavný britský ekonom Maynard Keynes.

Již ve své první práci *The Nature of Judgement* se Moore distancoval od hegelovského idealismu typu F. H. Bradleyho. 2) V této studii si též zaslouží Moorova koncepce pojmu, která byla později v podstatě převzata celou „klasickou“ analytickou filosofií. Pojem není pro Moora - tak jako později i pro Wittgensteina - mentálním faktem, ani nějakou součástí mentálního faktu. Pojmy jsou podle něho součástí úsudků. Úsudky jsou proto specifická spojení určitých pojmů. Když například řeknu: „Tato růže je červená“, pak to, co řeknu, je specifické spojení pojmu „růže“ s pojmy „tato“ a „červená“. Podobně když řeknu: „Chiméra má tři hlavy“, pak chiméra podle Moora není idea v mé mysli, ani součást takové ideje. To, co zamýšlím tvrdit, není záznamem mých mentálních stavů a procesů, nýbrž specifické spojení pojmů. Jestliže je můj úsudek nesprávný, pak to není kvůli tomu, že moje myšlenky v rámci mých mentálních stavů a procesů nekorespondují se skutečností, nýbrž proto, že takovému spojení pojmů neodpovídá stejné spojení mezi jsoucny. Propozice se tedy podle Moora skládají nikoliv ze slov, ani z myšlenek, nýbrž z pojmů. Tento názor přitom v podstatě odpovídá soudobým

konceptům, podle nichž jsou propozice významy oznamovacích vět.

Pojmy mohou být objekty myšlení, avšak to neznamená, že je můžeme definovat prostřednictvím myšlení, respektive mentálních procesů. Pojmy přitom odkazují pouze k sobě samým. Podle Moora jsou pak propozice vlastně složitými pojmy, syntézami pojmů jednodušších. Rozdíl mezi pojmem a propozicí tkví pouze v tom, že pojem je jednodušší než propozice.

Během svého působení v letech 1898-1904 na *Trinity College* v Cambridgi se Moore věnoval kromě teorie pojmů a propozic především etice. Jeho kniha *Principia Ethica* (1903), i když vznikla z přednášek věnovaných Kantově filosofii, však přitom prokazuje, že Kantův vliv na Moorovu etiku nebyl příliš významný.

Moore v práci *Principia Ethica* vychází ze snahy objasnit postavení základních etických hodnot a analyzovat základní etické pojmy. Podle něho není hlavním úkolem etiky přesně stanovit, „co je dobré“, které konkrétní vlastnosti nebo činy jsou nebo nejsou dobré, nýbrž zabývat se pojmem *dobro*, respektive vlastností *být dobrý*. Nejzákladnější otázkou etiky tedy je, jak definovat *dobro*, co tento pojem označuje. Moore je přesvědčen, že pojem *dobro* jakožto substantivum je možné definovat velmi dobře, protože jde o něco složené, jak ukazuje jazykový výrok: *Dobro je to, co je dobré*. 3) Tedy *dobro* má dva prvky – je to 1. něco a 2. má vlastnost *dobré*. *Dobro* však může mít i jiné vlastnosti, je pojmem složeným, a tedy i definovatelným. *Dobro* můžeme definovat jako věc nebo stav věcí, na které se vlastnost *dobré* vztahuje.

Na druhé straně však podle G. E. Moora není možné definovat termín *dobré*, neboť se jedná o jednoduchý pojem. *Dobré* je totiž nedefinovatelné ve smyslu výčtu jednoduchých složek - a pouze to by byl druh definice, který by Moore považoval za správný. Pojem „dobré“ je tedy jednoduchý, neanalyzovatelný a tedy i nedefinovatelný. Moore přitom tvrdí, že vlastnost „dobré“ závisí na vnitřních hodnotách („intrinsic value“) věcí, na které se vztahuje. 4) Přitom však později, v díle *Philosophical Studies*, si uvědomuje obtížnost definice vnitřně hodnotného: „Říci, že nějaký druh hodnoty je vnitřní, znamená pouze, že otázka, zda tuto hodnotu má nějaká věc, a v jakém stupni ji má, závisí výlučně na vnitřním

chrakteru věci, o kterou jde.“5) . Zároveň však Moore uznává, že tuto charakteristiku nelze použít k určení věcí dobrých o sobě, neboť takových vlastností, na kterých je dobré závislé, je nekonečně mnoho. Zároveň ztroskotávají jakékoliv pokusy definovat dobré v neetických termínech, například jako užitečné, slastné aj. Etické termíny totiž mají samostatný význam, který není možná redukovat na pouhou deskripci, i když popisný význam samozřejmě s nimi také spojen.

V tomto kontextu věnoval Moore velkou pozornost rozpracování problému, jakým jazykem můžeme vlastně definovat pojmy *dobré* a *dobro*. Podle jeho názoru etiky, které definují dobré, jež není přírodní vlastností, prostřednictvím jiných přírodních vlastností, ve skutečnosti zaměňují *dobré* jako nepřírodní vlastnost s libovolnou přírodní vlastností (například s příjemným), a tím se dopouštějí tzv. *naturalistického omylu* („*naturalistic fallacy*“). 6) To znamená, že například jazykový výraz *slast je dobro* nerozlišuje mezi dvěma reálnými vlastnostmi *dobrem* a *slastí*. Podle Moora totiž výraz *dobro* neoznačuje vlastní reálnou vlastnost, ale je definované prostřednictvím jiné reálné vlastnosti. Tato definice ztotožňuje určitý empirický predikát *slast* s normativním určením *dobro*, z *deskriptivního* určení vytváří určení *preskriptivní*. Takovéto ztotožnění je výsledkem naturalistického omylu („*naturalistic fallacy*“ a v etice je nepřijatelné.

Soudy o dobrém o sobě jsou evidentními pravdami, které nelze dokázat, lze je jen intuitivně nahlédnout. Toto nahlédnutí nemá však být důkazem jejich správnosti, nýbrž jen způsobem, jak se k těmto pravdám vůbec přiblížit, abychom je poznali. Jde tedy o pravdy, které Moore pokládá za nedokazatelné, a proto, chce-li vůbec o nich mluvit, musí je čtenářům prostě předložit bez jakýchkoliv důkazů.

Podle Moora dobré tedy závisí pouze na vnitřních vlastnostech věcí, kterým náleží, přesto však samo není vnitřní vlastností, nýbrž vnitřní hodnotou. Principy týkající se vnitřně dobrého jsou evidentní a nedokazatelné, avšak Moore připouští možnost jejich intuitivního poznávání. Zároveň je Moore přesvědčen, že jeho pojmy *dobra* a *povinnosti* v *Principia Ethica* jsou normativní. 7)

Moore nakonec dochází k určení dvou základních druhů věcí, které jsou vnitřně dobré: 1. potěšení z kontaktu s jinými lidmi (osobní city), 2. potěšení z krásných věcí (estetická libost). Za nejhodnotnější věci považuje tedy Moore osobní city a oceňování krásy v umění a v přírodě. 8) Přitom existence krásných věcí má podle Moora nesrovnatelně nižší hodnotu než oceňování krásy. V době psaní díla *Principia Ethica* Moore ještě připouštěl možnost existence ne-lidských dober, avšak v knize *Ethics* z roku 1913 tvrdí, že určité stavy vědomí jsou jediné věci, které mají vnitřní hodnotu. Moore považuje morální zákony za empiricky dokazatelné, a to zkoumáním důsledků lidského jednání. Proto nesouhlasí s intuicionistickým tvrzením, že morální zákony jsou evidentními pravdami, které nelze dokázat.

Pro samotnou Moorovu etiku je dnes používán termín *ideální utilitarismus*. Podle Moora vzniká tento ideální utilitarismus jeho očištěním od hedonismu. Ideální utilitarismus je tedy taková teorie, podle níž jednání má směřovat k dosažení maximálního možného dobra v neosobním smyslu. Zároveň je v této teorii zdůrazněno, že zkoumání dobrého o sobě je odděleno od zkoumání samotných prostředků vedoucích k dobru. Ve své teorii ideálního utilitarismu pojímá Moore morální zákony za tvrzení, že určité druhy jednání obecně povedou k dobrým výsledkům. Na rozdíl od Kantovy etiky je tedy morální jednání ospravedlňováno především jeho důsledky. Moore přitom pokládá morální zákony za empiricky dokazatelné, a to zkoumáním důsledků našeho jednání. Proto nesouhlasí s intuicionistickým tvrzením, že morální zákony jsou evidentními pravdami, které nelze dokázat.

Závěrem této pasáže o Moorově etice je třeba se zamyslet nad tím, jak Moore pojímá vztah dobrého a krásného. Vzhledem k tomu, že Moore považuje, jak jsme již ukázali, za jednu z nejhodnotnějších věcí oceňování krásy v umění a v přírodě, blíží se Moore k těm koncepcím, které *spojují etiku s estetikou*. Přitom zdůrazňuje, že oceňování krásy v přírodě nebo u lidí se více přibližuje k dobru než oceňování uměleckých děl, která různými způsoby projevy krásného zobrazují. Moore se však vyhýbá říci, co vlastně znamená termín krásné, a to tím, že krásné vlastně ztotožňuje s dobrým. Krásné je podle něho to, „čeho obdivná kontemplace je dobrá sama o sobě“. 9) V této souvislosti

se pak domnívá, že takto oprostil definici krásného od tzv. naturalistického omylu („naturalistic fallacy“), neboť tato definice obsahuje nedefinovatelný etický predikát dobré. Tím však vlastně své pojetí estetiky zakládá na tomto etickém predikátu.

Pokud se celkově zamyslíme nad přínosem nad přínosem filoficko-etických koncepcí G. E. Moora v díle *Principia Ethica* pro rozvoj analytické filosofie jazyka, nejinspirativnější byla zřejmě jeho teze, že není možné odvodit preskriptivní závěry z deskriptivních vět. Z toho, co je, není možné odvodit to, co má být. Podle Moora zkoumáním a interpretací jazyka etiky - tedy přirozeného jazyka - je možné hledat potvrzení či popření našich tvrzení stejně dobře jako v jazyce logiky. Význam slov hledá Moore v jejich obvyklém smyslu („common sense“), což předjímá pozdější teorie L. Wittgensteina a J. L. Austina.

Moorovy úvahy v díle *Principia Ethica* (1903) zpochybnily v oblasti morálních věd absolutizaci jazyka jako deskriptivního nástroje, jehož pojmy lze jednoznačně definovat pomocí jednoduchých výrazů, a otevřely tak cestu k uvažování o jazyce jakožto fenoménu, jehož popisná funkce je pouze jednou z mnoha jazykových her.

V této souvislosti je třeba také zdůraznit, že Moorovo přesvědčení o nedefinovatelnosti pojmu *dobry* bylo velmi inspirativní pro etické názory L. Wittgensteina. Ve své přednášce „O etice“, na které pracoval v letech 1929 - 1930, a kterou poté proslovil v Cambridgi ve společenském klubu nazvaném *The Heretics* („Kacíři“), Wittgensten totiž rozlišuje dvojí používání pojmu *dobry*. K pojmu *dobry* musíme totiž přistupovat jinak v relativních hodnotových soudech a jinak v absolutních hodnotových soudech. V relativních hodnotových soudech jde o pouhé zjištění faktů, tedy výraz *dobry* v relativním smyslu „neznačí vlastně nic jiného než to, že je dosaženo jistého standardu, který byl předem stanoven, např. tento muž je dobrým klavíristou, on je dobrý běžec atd.“ Absolutní hodnotící soudy však neznamenají pouhé zjištění a konstatování faktů, nejsou ani na něm založeny, a proto překračují hranice jazyka. 10)

Celkově lze říci, že Wittgenstein Moorovy etické koncepce logicky domyslel, prohloubil a tím je pochopitelně i zradikalizoval. V rozhovorech s představiteli Vídeňského kruhu Friedrichem

Weismannem a Moritzem Schlickem totiž vyjádřil přesvědčení - a to na rozdíl od názoru G. E. Moora - že nejen výraz *dobrý* vyskytující se v absolutních hodnotících soudech, ale i výrazy „*podstata dobra*“ nebo „*dobro*“, používané jak v jazyce náboženství, mystiky nebo metafyziky, tak i v přirozeném jazyce, nemají nic společného s fakty, a proto tyto výrazy není možné žádnou větou vysvětlit. V etice se totiž podle Wittgensteina vždycky snažíme říci něco, co se netýká podstaty jazyka a ani se jí nikdy nemůže dotknout: „A priori je zcela jisté toto: necht' o dobru podáme jakoukoli definici, půjde vždycky o nedorozumění, protože to autenticky pravé, co máme ve skutečnosti na mysli, obráží se ve výrazu (Moore). Jenomže záměr sám, ona zteč, míří k něčemu jinému.“¹¹⁾

Wittgenstein pak může vyjádřit své další postřehy o morálce, které prohlubují charakteristickou linii britského a amerického etického a filosofického myšlení, spojující transcendentalismus R. W. Emersona, pragmatismus W. Jamese a J. Deweyho s neopragmatismem S. Cavella a R. Rortyho: „Co je podstatou etična, to nelze nikoho naučit. Kdybych někomu mohl objasnit esenci mravnosti pouze nějakou teorií, pak by etično nemělo vůbec žádnou cenu.“ (...) „Lidi není možné vést k dobru, lze je vést jen někam. Dobro však leží mimo prostor faktična.“ (...). „Kázat morálku je těžké, zdůvodnit morálku je nemožné.“¹²⁾

Od roku 1905, tedy přibližně od doby, kdy začal přednášet v Londýně, se zájem G. E. Moora stále více obracel k otázkám vnímání a poznání a v této souvislosti i ke zkoumání filosofického odkazu britského empirismu. Svědčí o tom například jeho studie *Hume's Philosophy* (1909). Moore zde zdůrazňuje, že svědectví smyslů je svědectvím, na němž jsou založeny všechny jiné způsoby poznávání materiálních objektů. *Smyslová data*, respektive údaje („*sense data*“) nám udávají velikost a tvar objektu, jeho barvu atd. Smyslová data jsou tedy věci dané a představované smysly. Dále Moore rozeznává tzv. *sensations* - zkušenosti, které se skládají z vnímaných smyslových dat.

V roce 1912 vychází v edici *Home University Library* další Moorova práce *Ethics*, která však představuje populární (a

teoreticky méně podnětné) přepracování knihy *Principia Ethica* z roku 1903.

Velkou pozornost vzbudil Moorův esej *A Defence of Common Sense* (1925). V něm vyšel Moore ze svého základního přesvědčení, že „ve světě existuje nesmírné množství materiálních objektů“. 13) Moore definuje materiální objekt jako takovou entitu, „která 1. zaujímá místo, 2. není smyslovým údajem („sense datum“) jakéhokoliv druhu, 3. není ani myslí, ani aktem vědomí“. Každý materiální objekt je umístěn v čase, existoval v minulosti, nebo existuje nyní, nebo bude existovat v budoucnosti. 14) Moore se nezmiňuje o vlastnostech věcí, neboť je zřejmě pokládá za samozřejmou součást těchto materiálních objektů. 15) Moorova koncepce je založena na této úvaze: „Nejdůležitější věcí, kterou se filosofové pokoušeli učinit, není nic méně než toto: Podat obecný popis *celku* univerza, zmiňující se o všech nejdůležitějších druzích věcí, o nichž *víme*, že v něm jsou, přičemž posuzujeme, do jaké míry je pravděpodobné, že jsou v něm důležité druhy věcí, o nichž *nevíme*, zda v něm jsou, a zároveň posuzujeme nejdůležitější způsoby vzájemných vztahů mezi těmito jednotlivými věcmi.“ 16)

V práci *A Defence of Common Sense* (1925) podává Moore seznam propozic, které vypadají na první pohled jako triviální tvrzení, jež nestojí za zmínku, avšak představují množinu propozic, z nichž o každé ví Moore s jistotou, že jsou pravdivé:

1. Existuje nyní žijící lidské tělo, které je mým tělem.
2. Toto tělo bylo zrozeno v určité době v minulosti, a od té doby kontinuálně existuje, ačkoli ne bez průběžných změn.
3. Přinejmenším od té doby, co bylo zrozeno, existuje mnoho jiných věcí, které mají tvar a velikost ve třech dimenzích.
4. Mezi věcmi, které od té doby existují, existuje velké množství jiných živých těl, z nichž každé, tak jako moje:
 - a) bylo někdy zrozeno
 - b) pokračuje ve své existenci od nějakého data zrození
 - c) bylo v kontaktu s povrchem země, mnoho z těchto těl zemřelo a přestalo tedy existovat. 17)

Je zajímavé, že Moore v tomto seznamu nehovoří o abstraktních entitách. Také tvrzení o existenci boží nemůže být podle Moora

převvedeno na propozici, která je z hlediska common sensu přijímána jako pravdivá, poněvadž i když mnoho lidí věří v existenci Boha, na druhé straně jejich velké množství buď v Boha nevěří, nebo popírá jednoznačnou prokazatelnost existence Boží.

S odkazem na výše uvedený seznam propozic. dochází Moore k truismu, o němž (podle svého názoru) ví, že je pravdivý. Každý z nás ví a věděl to, co tvrdí Moore v předchozím seznamu založeném na existenci jeho vlastního žijícího těla. Problém Moorova argumentu, že soudy common sensu o existenci vnějšího světa, jiných osob, objektivních faktů jsou pravdivé, tkví však v tom, že Moore, obdobně jako představitelé první fáze neopozitivismu, redukuje poslední elementy těchto faktů na smyslová data získaná z bezprostřední zkušenosti. Je to zřejmé vzhledem k velkému důrazu, který Moore klade na smyslové vnímání, ale i vzhledem k jeho celkovému pojetí skutečnosti z hlediska povrchu a vnějšku. V takové koncepci reality je přitom pochopitelně v popředí zrakový smysl.

K tomu, že existují vnější materiální objekty, nabízí Moore tyto důkazy:

První z argumentů zní takto: jestliže názor, že materiální objekty neexistují, je pravdivý, pak z toho vyplývá, že neexistovali nikdy filosofové, kteří by jej zastávali, neboť filosofové jsou vesměs materiálními objekty, i když materiálními objekty zvláštního druhu. Problémem tohoto Moorova názoru ovšem je, zda můžeme nepochybně prokázat, že lidé, respektive filosofové, jsou materiálními objekty. Druhý argument Moorův je zaměřen proti těm, kteří popírají reálnost času a prostoru, neboť každý názor, který člověk zastává, je vždy vysloven někým v tom či onom čase a někým, kdo zaujímá určité místo v prostoru.

Třetí z Moorových argumentů byl zaměřen proti těm, kteří sice souhlasili s pravdivostí propozic podle pojetí světa z hlediska common sensu, avšak popírali, že o většině z nich je známo, že jsou pravdivé. Podle jejich názoru každý z nás připouští, že měl a má určité zkušenosti prostřednictvím smyslových údajů, avšak nikdo neví jistě, zda buď: 1. existují materiální objekty, anebo: 2. existují jiné osoby, které mají také zkušenosti

prostřednictvím smyslových údajů. Podle Moora však tito filosofové zcela běžně souhlasí s názorem, že každý z *nás*, a tedy i jiní filosofové, věděli o svých vlastních zkušenostech, avšak nikoliv o existenci materiálních objektů nebo jiných osob. Z toho však vyplývá, a to právě v důsledku použití výrazu *nás*, že filosof ví, že existují osoby kromě něho samotného, které mají zkušenosti. A jestliže ví, že existují jiné osoby, pak ví, že existují i lidská těla, a v důsledku toho i materiální objekty. Přitom podle Moora názor, že přesvědčení („beliefs“) spjatá s pojetím světa z hlediska common sense věcně nepatří do problematiky poznání, poněvadž pouze charakterizují soubor přesvědčení jakožto přesvědčení zdravého rozumu („common sense“), je vnitřně rozporný, neboť z těchto přesvědčení lze vyvodit, že je zastávají mnohé lidské bytosti. A jestliže někdo ví, že existuje mnoho lidských bytostí, pak zároveň ví, že pojetí světa z hlediska zdravého rozumu („common sense“) je pravdivé. 18)

Základní problém přesvědčivosti Moorovy teorie tkví – jak poukázal A. J. Ayer – v tom, že je v samém principu nerealizovatelný program překladu vět, které vyjadřují propozice o fyzikálních objektech, na věty, které pouze vyjadřují propozice o smyslových datech. Pokud nemáme jednoznačný a prokazatelný transformační způsob, jak převést propozice o fyzikálních objektech na propozice o smyslových údajích („sense data“), tím více také podle Ayera platí, že výpovědi teoretické fyziky nemohou být převedeny na observační (pozorovací) výpovědi o fyzikálních jevech. 19)

Moorův filosofický význam však nespočívá v samotném vyřešení problému existence vnějšího světa, nýbrž v pokusu o nové postavení této otázky z hlediska vztahu jazyka, skutečnosti a naší jistoty o ní. Důležité také je, že zároveň inspiroval další představitele cammbridgeské analytické školy (především B. Russella a L. Wittgensteina) k hlubšímu promyšlení a argumentačnímu rozpracování této problematiky (jak ukazuje například Wittgensteinova studie *On Certainty*).

- 1) A. J. Ayer: *Russell and Moore. The Analytical Heritage*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press 1971, s. 138.
- 2) Srov. G. E. Moore: „The Nature of Judgment“, *Mind*, Vol. 8, April 1899, s. 176-193.
- 3) Srov. G. E. Moore: *Principia Ethica*. Cambridge University Press 1903, s. 9.
- 4) Tamtéž, s. 17.
- 5) G. E. Moore: *Philosophical Studies*. London, T. Paul, Trench, Trubner and Co. 1922, s. 260. K tomu srov.: „We must not take „ultimately good“ or „good for its own sake“ to be synonymous for „intrinsically good“. For our theory most emphatically does not assert that pleasure is the only thing *intrinsically* good, and pain the only thing *intrinsically* evil.“ G. E. Moore: *Ethics*. London - New York, Home University Library. Williams and Norgate – Henry Holt and Company 1912, s. 73.
- 6) G. E. Moore: *Principia Ethica*. Cambridge University Press 1903, s. 4, 114.
- 7) Srov. Moore, G. E.: „A Reply to My Critics.“ In: *The Philosophy of G. E. Moore*. Edited by Paul Arthur Schilpp. Evanston and Chicago. Northwestern University 1942. (The Library of Living Philosophers, Vol. IV), s. 571.
- 8) G. E. Moore: *Principia Ethica*. Cambridge University Press 1903, s. 188.
- 9) Tamtéž, s. 188.
- 10) Ludwig Wittgenstein: „Přednáška o etice“, *Orientace* 4, 1969, č. 6, s. 38. (Německy přeložil Franz Wurm, do češtiny přeložil Oldřich Kuba).

- 11) Tamtéž, s. 38.
- 12) Tamtéž, s. 43, 44.
- 13) G. E. Moore: „A Defence of Common Sense.“ In: *Contemporary British Philosophy*. Vol. II. Ed. by J. H. Muirhead, London, Allen and Unwin, New York, Macmillan, 1925, s. 194.
- 14) Tamtéž, s. 194-201.
- 15) A. J. Ayer: *Russell and Moore. The Analytical Heritage*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts 1971, s. 162.
- 16) G. E. Moore: „A Defence of Common Sense“. In: *Contemporary British Philosophy*. Vol. II. Ed. by J. H. Muirhead, London, Allendand Unwin. New York, Macmillan, s. 193-194.
- 17) Tamtéž, s. 207.
- 18) Srov.tamtéž, s. 210- 218.
- 19) A. J. Ayer: *Russell and Moore. The Analytical Heritage*. Harvard University Press 1971, s. 243-244.